תמצית דיני הפרשה ע"י תנאי מערב שבת

מתוך הספר 'קצירת השדה' ח"ב למורנו ראש המכון הגאון רבי שניאור זלמן רווח שליט"א

א. יש דרך שבה ניתן להפריש תרומות ומעשרות גם בשבת ויום טוב, וכן לחלל מע"ש ורבעי. וזאת באם יאמר בערב שבת או בעיו"ט את נוסח ההפרשה בלשון תנאי, כמובא להלן, ולמחרת בשעה שמפריש, ירחוש בשפתיו את נוסח ההפרשה, ויפריש כדין. ואם הוא טבל ודאי יברך בשבת בתחילה על ההפרשה. ויכול אף למנות שליח בשבת להפרשה זו.

ב. על ידי אמירת התנאי הנ"ל בערב שבת, יכול להפריש תרו"מ אפילו מטבל ודאי, אם הפירות ברשותו בזמן אמירת התנאי, ואם הפירות הם דמאי יכול להפריש אפילו פירות שלא היו שלו וברשותו, וניתנו לו רק בשבת. וזהו פתרון למי שהולך להתארח בשבת אצל מי שפירותיו בגדר דמאי. ואם בזמן אמירת התנאי הוסיף ואמר "עלי ועל אחרים" [מה שאני עתיד להפריש "עלי ועל אחרים" יותר מא' ממאה וכו'] מועיל תנאו גם על טבל ודאי הנמצא אצל אחרים.

ג. לא יפריש בשבת על סמך תנאי זה אלא את הפירות והמאכלים שהם לצורך שבת. כמו כן, אם הפריש מעשר שני כדי לתקן את פירותיו, והם אינם בכלל שאר הפירות, ואינו צריך אותם, לא יחללם עד מוצאי שבת גם כאשר עשה תנאי. אולם אם הם כלולים בתוך הפירות, יחלל את קדושתם בשבת אם ברשותו תנאי, כדי להתיר את שאר הפירות באכילה.

ד. מי שעשה תנאי, פירות הטבל שברשותו אינם מוקצה בשבת, שהרי יכול להפריש. אולם לאחר שקרא שם של תרומה, בזמן הזה שהיא אינה נאכלת, התרומה מוקצה. ולכן קודם קריאת שם לתרומה, יניח אותה במקום נפרד, ובמוצאי שבת יטפל בה כפי הנדרש. ומכל מקום כל עוד והתרומה בידו יכול לטלטלה ולהניחה במקום שירצה, ורק לאחר שהניחה שוב אסור לטלטלה. וכאשר מניח התרומה, לא יניחה בכלי משום איסור מבטל כלי מהיכנו.

ה. יש מי שכתב שעשיית התנאי הנזכר היא בכלל מה שאמרו חז"ל שבערב שבת סמוך לחשיכה יאמר אדם בביתו 'עשרתם, עירבתם...' כלומר שיזכיר לבני ביתו לעשר את כל הנדרש, ולעשות התנאי שמא שכח להפריש משהו.

ו. תנאי זה אין חובה לעשותו מחדש בכל ערב שבת, כיון שהעיקר להלכה שמועיל התנאי גם על תוצרת שתגיע לרשותו לאחר שהתנה, ולכן יכול אף להתנות מתחילת השנה על כל שבתות השנה.

ז. בן הנמצא בבית אביו וסמוך על שולחנו, נחשבים המאכלים כנמצאים ברשותו, ויכול לעשות תנאי מערב שבת ולהפריש אף בטבל ודאי, אע"פ שלא מינהו אביו לשליחו. וכן מי שהזמין מקום לשבת בבית מלון, וכבר שילם על שהותו שם, יכול להפריש אף טבל ודאי על ידי תנאי מערב שבת, שנחשבים המאכלים ברשותו. ויש מי שכתב שהמאושפז בבית החולים וכדו' על הממונה על הכשרות לעשות את החולה שליח להפריש, ואז יכול גם להתנות.

ח. מי שנעשה שליח על הפרשת חבירו יכול להפריש בשבת על ידי תנאי שעשה מע"ש לאחר שהתמנה לשליח. ולכן יכול משגיח כשרות, או ממונה על ההפרשה בישיבה, במלון, בבית חולים, וכדומה, להפריש על ידי תנאי. וראוי לכל משגיח לעשות תנאי זה מערב שבת שמא ימצא דבר ששכחו להפריש.

ט. מי ששכח לעשר בערב שבת וגם לא התנה תנאי קודם השבת, יכול להקנות בשבת את הפירות שרוצה לתקן למי שעשה תנאי מערב שבת, והוא יעשר עבורו, שכיון שזיכה לו את הפירות הרי הם כשלו. עצה זו מועילה גם בפירות שהם טבל ודאי.

י. אם אינו יכול להביא את הפירות לבעל התנאי, מכל סיבה שהיא, אין צריך בעל התנאי לילך לביתו של בעל הפירות, אלא יזכה בעל הפירות על ידי אדם אחר שהוא גדול ובר דעת את הפירות לבעל התנאי, ומאידך בעל התנאי ימנה את בעל הפירות שליחו להפריש עבורו מפירותיו תרומות ומעשרות, ופירות אלו בכלל, כיון שזיכה לו. ויכול בעל הפירות להפריש תרומות ומעשרות מהפירות שהקנה לבעל התנאי, כדין שלוחו.

© המכון למצוות התלויות בארץ • 03-9030580

נוסח התנאי והפרשה בערב שבת ויום טוב

אֶחָד מִמֵּאָה שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ יִשָּׁאֵר טֶבֶל. וְהַיּוֹתֵר מֵאֶחָד מִמֵּאָה שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ יִהְיֶה תְּרוּמָה גְּדוֹלָה בְּצַד צְפוֹנוֹ עַל הַכֹּל. אוֹתוֹ אֶחָד מִמֵּאָה שֶׁאָמַרְתִּי שֶׁיִּשָּׁאֵר טֶבֶל עִם שְׁאָר הַכַּמּוּת הָרְאוּיָה בְּצַד צְפוֹנָם שֶׁל הַפֵּרוֹת יִהְיוּ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן. אוֹתוֹ אֶחָד מִמֵּאָה שֶׁהִתְנֵיתִי שֶׁיִּהְיֶה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן יִהְיֶה תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל הַכֹּל.

בשנת מעשר שני יאמר:

וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי יִהְיֶה בִּדְרוֹמָם שֶׁל הַפֵּרוֹת, וְיֵהָא מְחֻלָּל הוּא וְחֻמְשׁוֹ עַל פְּרוּטָה וְרֶבַע בְּמַטְבֵּעַ שֶׁיִּחַדְתִּיו לְחִלּוּל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי.

בשנת מעשר עני יאמר:

וּמַעֲשֵׂר עָנִי יִהְיֶה בִּדְרוֹמָם שֶׁל הַפֵּרוֹת.

אם עושה תנאי הן על פירות מעשר שני והן על מע"ע יאמר:

וּבְפֵרוֹת הַחַיָּבִים בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי יִהְיֶה הַמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּדְרוֹמָם שֶׁל הַפֵּרוֹת, וְיֵהָא מְחֻלָּל הוּא וְחֻמְשׁוֹ עַל פְּרוּטָה וְרֶבַע בְּמַטְבֵּעַ שֶׁיִּחַדְתִּיו לְחִלּוּל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וּבְפֵרוֹת הַחַיָּבִים בְּמַעֲשֵׂר עָנִי יִהְיֶה הַמַּעֲשֵׂר עָנִי בִּדְרוֹמָם שֶׁל הַפֵּרוֹת.

אם מסופק אם הם פירות מעשר שני או מעשר עני נכון יותר לומר:

וְאִם הַפֵּרוֹת חַיָּבִים בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי יִהְיֶה הַמַּעֲשֵׂר בִּדְרוֹמָם שֶׁל הַפֵּרוֹת, וְיֵהָא מְחֻלָּל הוּא וְחֻמְשׁוֹ עַל פְּרוּטָה וְרֶבַע בְּמַטְבֵּעַ שֶׁיִּחַדְתִּיו לְחִלּוּל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וְאִם הַפֵּרוֹת חַיָּבִים בְּמַעֲשֵׂר עָנִי יִהְיֶה הַמַּעֲשֵׂר עָנִי בִּדְרוֹמָם שֶׁל הַפֵּרוֹת.

© המכון למצוות התלויות בארץ • 03-9030580